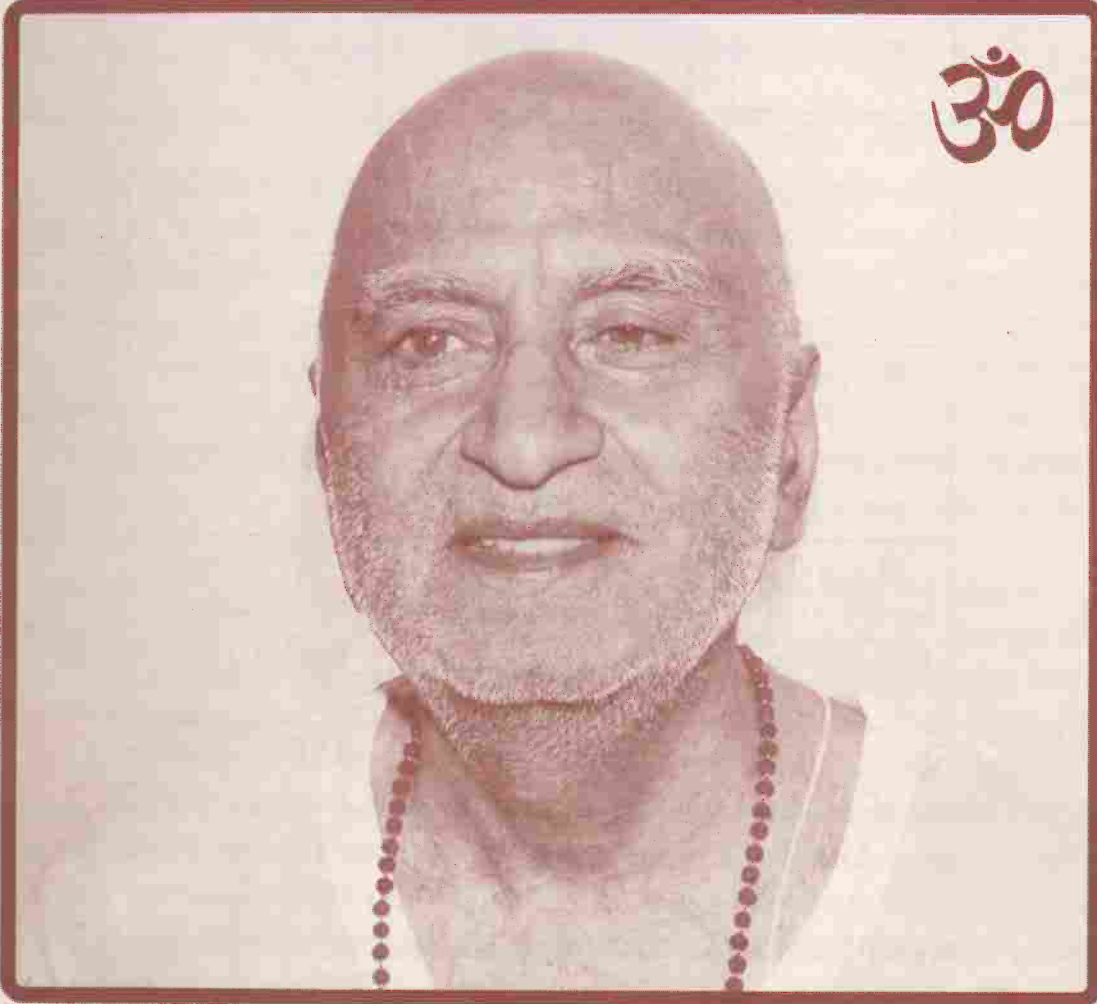

॥ तस्य वाचकः प्रणवः ॥

रुतभमरा

आत्मनो हिताय जगतः सुभाय

'योग' भिक्षा लावीओ, 'भिक्षु' जनी गुरुदार;
मुमुक्षु जडर पामशे, सौनो मुजमां भाग.

॥ॐ॥
॥ तस्य वायकः प्रणवः॥

ओम् परिवारना उत्सव-२००१

કયા પ્રસંગ નિમિત્તે	સ્થળ	તારીખ અને વાર
મહાશિવરાત્રી નિમિત્તે	અમરેશ્વર મહાદેવ, જલારામ મંદિર, લાલદરવાજા, મુ. ઉમરેઠ, જિ. આણંદ.	૨૫-૨-૨૦૦૧ રવિવાર સવારે ૧૦ થી ૧.૩૦
ગુરુપૂર્ણિમા	ઈચ્છાબેનની વાડી, પુષ્પકુંજ પાસે, કાંકરીયા, મણીનગર, અમદાવાદ-૨૮.	૫-૭-૨૦૦૧ ગુરુવાર સવારે ૮ થી ૨
ઓમ્ ગુરુદેવ જયંતી	પંકજભાઈ શાહ અશોક એપાર્ટમેન્ટ, સેન્ટ્રલ બેંકની સામેની ગલીમાં, સી. એન. વિદ્યાલય પાસે, આંબાવાડી, અમદાવાદ.	૧૦-૧૧-૨૦૦૧ શનિવાર સાંજે ૪.૩૦ થી ૮
બેસતું વર્ષ	નેપથભાઈ વ્યાસ ૩, ગંગાધર સોસાયટી, સરદાર પટેલ હાઈસ્કૂલની સામે, મણીનગર, અમદાવાદ-૮.	૧૬-૧૧-૨૦૦૧ શુક્રવાર સવારે ૭ થી ૮
શ્રી ગાયત્રી અનુષ્ઠાન સાધના શિબિર નિમિત્તે	“નિર્વિકલ્પ મુક્તિધામ” નાથાભાઈ એ. પટેલના ખેતરમાં, મુ. પલિયડ (વેડા), તા. કલોલ, જિ. મહેસાણા.	૩૦-૧૨-૨૦૦૧ રવિવાર સવારે ૧૦ થી ૩

નોંધ : ઓમ્ ભગવાનની કૃપાથી, આધ્યાત્મિક સ્મૃતિની જાગૃતિ અને આધ્યાત્મિક સંગઠનની ભાવનાથી ઉત્સવ મનાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. તો ઉત્સવ વિષેની વિગત ઉત્સવના આઠ-દસ દિવસ પહેલાં મેળવી લેવી જરૂરી છે. અમદાવાદની બહાર ઊજવાતા ઉત્સવના સ્થળે પહોંચવા માટે લક્ઝરી કે એસ.ટી. બસની વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે. તો જે તે કાર્યક્રમ માટે નક્કી થયેલ સમય પહેલાં પૈસા ભરી નામ નોંધાવી દેવું જરૂરી છે.

ઉત્સવની તારીખ અને સ્થળ યાદ કરવા માટે આ પત્રિકાની સાયવણી જરૂરી છે.

ઋતમ્ભરા

(ઋતમ્ભરા એટલે અનુભવયુક્ત સત્યથી ભરેલું)

(બહુજનહિતાય - બહુજનસુખાય)

એપ્રિલ - મે - જૂન (ત્રિમાસિક)

VOL - XI (2000-2001)

ISSUE - IV

માનદ્ તંત્રી - ભેષઠ વ્યાસ

ગુરુમહિમા

(યોગરહસ્યોથી ભરપૂર - ગુરુનિષ્ઠારસથી તરબોળ)

- યોગભિક્ષુ

સર્વ જ્ઞવરાશિ સ્યાહી કરું, કલમ સર્વ વનરાઈ;
સુરમુનિ સર્વ લખે ભલે, પણ ગુરુગુણ લખ્યા ન જઈ.

પરમ ગુરુભક્ત શ્રી સવજ્ઞદાસ કૃત "ગુરુમહિમા" પદ્યમાં છે. તેનો એક એક શબ્દ ગુરુનિષ્ઠારસથી તરબોળ છે, યોગરહસ્યથી ભરપૂર છે અને પરમ તત્ત્વની ગુરુગોપનીયતાથી લદાયેલો છે. "ગુરુ" શબ્દનો અર્થ કેટલો વ્યાપક છે તે સમજવવાનો પણ અહીં પ્રશંસનીય પ્રયત્ન થયેલો છે. ક્યાંક "ગુરુ" શબ્દનો અર્થ આધ્યાત્મિક મહામાનવનો લીધો છે; તો ક્યાંક લોકકલ્યાણવૃત્તિ માનવ-મંડળનો અર્થ ઘટાયો છે; તો વળી ક્યાંક સર્વવ્યાપક પરમ તત્ત્વને સંબોધ્યું છે.

ઓમ્ પરિવારના દરેક ધાર્મિક-આધ્યાત્મિક-માંગલિક પ્રસંગોનો શુભારંભ એ "ગુરુમહિમા" અને એ "સદ્ ગુરુની આરતી" થી કરવાનો નિયમ છે. તેથી ઓમ્ પરિવારના સર્વે ગુરુપ્રેમીઓ એનાથી સુપરિચિત છે અને તેના અતિ પ્રેમી છે. તેથી તેઓ સૌ, એનું પરમ કલ્યાણકારક ગુહ્ય રહસ્ય અને તેની ખૂબીઓ તથા તેની બધી જ વિશેષતાઓ સમજવા ઈચ્છતા હતા. સર્વ ગુરુપ્રેમીઓને વધુમાં વધુ સમજમાં આવે એવી રીતે સમજવવાની જરૂરત જાણાયથી તેઓ અમને ધ્યાના સમયથી ચવિનય આશ્રય કરતા

હતા. અમને પણ અમારી શક્તિ-ભક્તિ-મતિ અનુસાર એ સમજવવામાં અતિ રસ, પ્રેમ અને ઉત્સાહ હતો. પરંતુ પરમ ગુરુમહારાજની પાવન કૃપા વિના એ ક્યાંથી સંભવે? તેથી અમે વાયદા કર્યે જતા હતા. આખરે એ વાયદાઓનો અંત આવ્યો. પરમ ગુરુમહારાજની પ્રેરણાને અમારા ગજ અનુસાર ઝીલી ગુરુમહિમાને સમજવવાનો, સમજવીને નિજનંદ પ્રાપ્ત કરવાનો અમે પ્રયત્ન શરૂ કર્યો. એ પ્રયત્નનું ગ્રંથાકાર રૂપ એનું જ નામ "ગુરુમહિમા".

જગભગ પચીસ વર્ષ પહેલાં અમે અનુષ્ઠાન અર્થે ગણતેશ્વર મહાદેવના પવિત્ર ધામમાં (ડાકોર પાસે) બે મહિના મુકામ રાખેલો. એ વખતે શ્રી રોહિતભાઈ ઝોટાવાળા (શ્રી ગુરુધ્યાનભિક્ષુ - ડાકોર) તન-મન-ધનથી અમને સગવડતાઓ કરી આપીને આનંદ પ્રાપ્ત કરવાના પ્રયત્નો કરતા હતા. એ વખતે ગણતેશ્વર મહાદેવના પવિત્ર ધામમાં, અમારા પોતાના આનંદ માટે અમે "ગુરુમહિમા" (પદ્ય) ઉપર જે કોઈ બોલતા તે તેઓ ઠેપ કરી લેતા. ક્યારેક તો વક્તા (અમે) અને શ્રોતા (ગુરુધ્યાનભિક્ષુ) બોલવામાં અને સાંભળવામાં એટલા તદ્દરૂપ-તલ્લીન થઈ જતા કે

પરેકોર્ડરની કેસેટ ક્યારે પૂરી થઈ ગઈ એનું ભાન રહેતું નહીં!
 પવિત્ર શ્રાવણ માસ હોય, ઝરમર ઝરમર વરસાદ
 રસતો હોય, ગળતેશ્વરદાદાની આરતીનો મંદ મધુર ધ્વનિ
 ભિળાતો હોય, આલુબાલુમાંથી સાધુસંતોના મુખે ગવાતાં
 ૧૪નોની કોઈ કોઈ લીટીઓ ઉવામાં લહેરાતી જતી હોય;
 કે બાલુ કલકલ કરતી ગળતી નદી મહીસાગરને મળવા
 રોગદાણ ભરતી હોય તે સત્વભાવોત્રેક દશ્ય દેખાતું હોય;
 અને બીજી બાલુ મહીસાગર, મહાદેવના સાક્ષાત્ શ્રેષ્ઠરૂપનું
 ર્શન કરાવતો હોય, તથા વગડાનાં વનપંખીઓના કાળમધુર
 હસહાટ અને ટલુકારના ધ્વનિ આવ્યે જતા હોય; એ બધું
 આ “ગુરુમહિમા”ના વાચકોને કેવી રીતે અનુભવાવી
 કાય? એ આસ્વાદ-આનંદ તો સ્વસંવેદ્ય છે. આ રીતે
 ગતેશ્વર મહાદેવના પવિત્ર સ્થાનમાં અડધી ગુરુમહિમા ટેપ
 ઈ શક્યો.

ત્યાર પછી, ત્રણેક વર્ષ બાદ અમે કેદારેશ્વર
 હાદેવના (તા. કપડવંજ) ધામમાં ચાતુર્માસ રહેવા ત્યાં
 આર્યેય મહિના ભરચક આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિ થતી રહી.
 આ પાણ શ્રી ગુરુધ્યાનભિક્ષુના અથક પ્રયત્ન-સહકારથી બાકી
 કેલો અડધો ગુરુમહિમા તથા બંને ગુરુઆરતી ઉપર
 પાણેલી સમજાણ ટેપ થઈ શક્યાં.

કેદારેશ્વર મહાદેવના પવિત્ર તીર્થયાત્રીનું વાર્ગન કાંઈ
 સમ કરી શકે? શું ત્યાંની વનશ્રી! બારે માસ અને ચોવીસ
 શાક વહેતાં શીતળ મધુર ઝરાણાંઓ! પ્રાતઃકાળમાં
 નપંખીઓ તો જાણે તુંબરુ ઋષિ ગંધર્વોની સેના સાથે ઊતરી
 ત્યાં હોય એવો ખ્યાલ આપતાં! ટૂંકમાં, એથી જ અમે
 ધામ માટે ‘ગુજરાતનું કાશ્મીર’ એવો શબ્દ વાપરેલો.

કેદારેશ્વરના નિવાસ દરમ્યાન ગુરુમહિમા ઉપરનો
 તર્લાય પૂર્ણ થયો. આ વાર્તાલાપને પુસ્તક સ્વરૂપે રજૂ
 વામાં ગુરુપંથાવલંબી અનેક ભાઈબહેનોનો સીધો-
 ડકતરો સહકાર રહ્યો છે. ગુરુમહિમાની કેસેટો ઉપરથી
 તે લખી લેવાનું અતિ કંટાળાથી ભરેલું અને અતિ મૈયં અને
 ત માંગી લેતું કાર્ય જે ગુરુભક્ત શ્રી ભરતભાઈ દેસાઈએ
 કાવમાં તેઓ તેમના કુટુંબ સાથે અમેરિકામાં સ્થાયી થયેલા

છે) ન કર્યું હોત તો “ગુરુમહિમા” ન જાણે ક્યારે પ્રકાશિત
 થઈ શકત? ગળતેશ્વર-નિવાસ દરમ્યાન દાસરાવાળાં શ્રી
 નીમુબેન, હપબિન, હીનાબેન તથા શ્રી અજયભાઈએ
 સેવાનો સારો લાભ લીધેલો અને ધર્મશાળાવાળા શ્રી
 રતીલાલભાઈ શાહે તથા શ્રી સ્વરૂપસીંગભાઈએ સારો
 સહકાર આપેલો. અને કેદારેશ્વર-નિવાસ દરમ્યાન શ્રી
 ઉપાબેને સેવાનો પૂર્ણ લાભ લીધેલો અને “ભાગીરથી શેઠ
 શ્રી ચંદુલાલ માધવલાલનાં ધર્મપત્ની -આરોગ્ય-ભુવન”
 તથા તેના વ્યવસ્થાપક શ્રી ભાઈલાલભાઈ તરફથી સારો
 સહકાર સાંપડેલો; તેલનાર ગામના ધર્મપ્રેમીઓએ પણ
 સહકારમાં સૂર પુરાવેલો. સર્વે, પરમ ગુરુમહારાજ
 ઓમનારાયણની અહેતુકી કૃપાનો અનુભવ કરો એવી
 પ્રાર્થના.

હરહમેશ ગુરુમહિમાગાન કરવાના નિયમવાળા
 ગુરુભક્તોને, આ “ગુરુમહિમા” પદ્ય વિષેની અહીં રજૂ
 કરાયેલ ગુદ્ય વાતોને વાંચ્યા પછી, હવે એનું ગાન કરતી
 વખતે નવી દષ્ટિ અને દિશાઓ અવશ્ય પ્રાપ્ત થશે એવી
 અમને આશા છે. “રુતમ્ભરા” ત્રિમાસિકમાં સળંગ ક્રમબદ્ધ
 સમજાણ પ્રથમ વખતે રજૂ થઈ રહી છે. એ શક્ય બન્યું છે
 જિજ્ઞાસુ વાચકોના અતિ આગ્રહના કારણે. તો, વાચકોને
 નમ્ર વિનંતી કે તેઓ અતિ પ્રેમપૂર્વક અને ધ્યાનપૂર્વક આ
 સાહિત્યને વાંચે અને તેઓની જિજ્ઞાસાને સંતોષે.

સૌ પ્રથમ “ગુરુમહિમા” પદ્યને પદ્ય સ્વરૂપે
 પ્રેરણું રજૂ કરીએ છીએ.

ગુરુમહિમા

ગુણપતિ ગુણ આગળ રહ્યો,
 દોઈ કર જોડે દાસ;
 સદા સર્વદા સમરતાં,
 વિદ્યન ન આવે પાસ.
 શબ્દ ઉચ્ચારણ સરસ્વતી,
 મતિ આપજે માત;

ભૂલ્યા અક્ષર મેળવજે,
 ગુણ ગાઈ દિન-રાત.
 ઓમગુરુના ગુણ તારાં વખાણ શું વર્ણવું?
 મુખેથી કહું તો માપ ન આવે;
 ઈન્દ્ર-કુબેર જેનો પાર પાવે નહીં,
 વેદ ચારે જેના ગુણ ગાવે.
 અગમ ઘરમાં આપે રમી રહ્યા,
 બેહદ બહારની વાત લાવે;
 દાસ સવાને ગુરુ સ્વામી કૃલગરજી મળ્યા,
 ચરણપ્રતાપથી ગુણ ગાવે.
 શાસોશાસ સ્મરણ ચલે,
 નહીં પુણ્ય કે પાપ;
 પૂર્ણાનંદ પ્રગટ ભયો,
 બિના મંત્રકો જાપ.
 ગુરુસમ ઓર કોઈ નહીં દાતા,
 માતાપિતા પુત્ર કે ભ્રાતા;
 જે નિશ્ચિન ગુરુચરણાં સેવે,
 તો અભયદાન ગુરુ પલમાં દેવે.
 પારખ ગુરુ મળે જે પૂરા,
 તો નિશ્ચિન વરસે નૂરમેં નૂરા;
 ગુરુ-શિષ્ય હોય દો સાચા,
 તો પ્રગટે પ્રેમ-ભ્યોત પ્રકાશા.
 ગુરુકો કામી, કોધી દેખે,
 તાકે કર્તવ્ય જાપ અલેખે;
 ગુરુ સાથે કોઈ પ્રેમ વધારે,
 તે હરિજન 'હું પદ' સબ હારે.
 કાળ-કલેશ કાચાથી ત્યાગે,
 તો અનહદ ડંકા શૂન્યમાં વાગે;
 ગુરુ સંતોષી આંગણે લાવે,
 તો કોટિ તીરથનું ફળ પાવે.
 ગુરુનાં ચરણાં પૂજે કોઈ,
 હું ને મારું મટી જાપ દોઈ;
 'ગુરુ-ગુરુ' જાપ મુખેથી બોલે,

તો અમરદ્વાર શૂન્યમાં ખોલે.
 વેદ-પુરાણ પઢે જે કોઈ,
 તે ફળ ગુરુપૂજાથી હોઈ;
 ગુરુ પર લગની નિશ્ચિન લાવે,
 તો શેતાન કાળ નજીક ન આવે.
 જાત વરાણ કુળ ભેદ ન ભાળે,
 ગુરુની પ્રતમા આખર લગ પાળે;
 શાસોશાસ સ્મરણ ગુરુ કેરો,
 તો સહેજે મટે ભવસાગર ફેરો.
 ગુરુ દૂભે તો પૃથ્વી કંપે,
 તે અસુર જુગ જુગ નહીં જંપે;
 ગુરુને તાપ અંતરમાં કરશે,
 તો ગળત કોઢમાં નિશ્ચિન ગળશે.
 ગુરુ-શિષ્ય વચ્ચે અંતર પાડે,
 જમ જલમ નરકમાં ડાલે;
 વેદ વાંચી વધ્યા છે ઝઘડા,
 સદ્ગુરુ શબ્દ કોઈ વિરલે પકડ્યા.
 ખટદર્શનમાં ખટપટ ચાલી,
 ગુરુ રીઝ્યા તેને ગુરુગમ આલી;
 આણલિંગી પદ સદ્ગુરુ આપે,
 ત્રાણે તાપ મટે ગુરુ જાપે.
 લાગ્યા સદ્ગોરાંકા પંજ,
 યયો પ્રકાશ ને ભયા અચંબા;
 અગમ દેશમાં અદેખ દેખ્યા,
 આપ પ્રકાશે આપને પેખ્યા.
 અખે મહેલમાં આનંદ ભરિયો,
 ભ્યાં વરસે અમૃતનો દરિયો;
 અવિનાશીની સાધના આવી,
 બેઠા નૂરમાં નૂર સમાવી.
 વાતું જે ઘરની કોઈ વિરલા જાણે,
 દેખત પંથી કોક ઠેકાણે;
 પ્રેમ-પિયાની આશક લાગી,
 ભ્યોત શૂન્યમાં ઝળહળ જાગી.

નીરખી ન્યાલ ભયા છે નૂરા,
સોઈ પલોંચ્યા સાહેબ હનૂરા;
બંકનાળના બંકા કિલ્લા,
ત્યાં ચઢશે કોઈ વચન-ચોખીલ્લા.
ઝડપ સુરત શબ્દને બાઝી,
ઈંડ કૃત્યો ત્યાં ગર્જના ગાજી;
રૂપ-અરૂપ અમર ભરધારા,
દેખ્યા ત્રણ પાંચથી પારા.

ધણાણ-ધણાણ જ્યાં ધોરજ ધમકે,
દશો દિશામાં વીજળી ચમકે;
વિના દીપક જ્યાં જ્યોત પ્રકાશા,
આગુઘડ દેવના અજબ તમાશા.
પાલો ગળી થઈ ગયું છે પાણી,
અમરની મૂર્તિ અમરમાં સમાણી;
એકાકાર જ્યાં કાળ ન કાયા,
અખે દેશ નહીં મોહ નહીં માયા.

ઈંડ પાર સદ્ગુરુકા ડેરા,
અવિચળ દેખ્યા અમર ફકીરા;
તે જ થકી સકળ પરકાશા,
તામેં લવ લાવે સવ દાસા.
દાસ સવો કહે સુણી સત લેવી,
ગુરુના ઘરમાં રમત જોઈ એવી;
ગુરુમહિમા પ્રભાતે ગાવે,
તો કોટાનકોટિ કર્મ બળી જાવે.
ગુરુમહિમા મધ્યાહ્ને જોલે,
તો જ્ઞાનચક્ષુ અંતરનાં ખોલે;
સંધ્યાકાળ પઢે ગુરુમહિમા,
તો સર્વ સિદ્ધિની સિદ્ધિ છે એમાં.
ગુરુની પ્રતમા પાળશે,
ને કરે સદ્ગુરુની સેવ;
આખર લગી રહે એકતા,
તો મનુષ્ય નહીં એ દેવ.
કુળમર્યાદા ખોઈકે,

બ્રહે સદ્ગુરુકો સાર;
તો ભવસાગરકી વાટમાં,
કબલુ ન લોપે કાળ.
કૃપા ભયી સબ ભેખકી,
અંતરની ફળી આશિષ;
દાસ સવો દંડવત્ કરે,
સદ્ગુરુ ચરાણ ઉપાસી.
સંવત ઓગણીસે એકાણું,
ચૈત્ર વદી એકાદશી સોમવાર;
ગુરુમહિમા પૂરણ ભયો,
સર્વ શાસ્ત્રન કો સાર.
બ્રહ્મ અગ્નિથી બાળિયાં,
ગોહત્યાદિ પાપ;
કર્મકાષ્ટને બાળવા,
સદ્ગુરુએ દીનો જાપ.

(ડાકોરથી પરચીરા કિલોમીટર દૂર મહીસાગર અને ગળતી નદીના સંગમસ્થાને ગલતેશ્વર નામનું સ્થળ છે, જ્યાં ગાલવ ઋષિએ દીર્ઘકાળ સુધી તપ કરેલું. ત્યાં લગભગ બારસો વર્ષ પૂર્વે બંધાયેલ મહાદેવનું મંદિર છે, જે ગલતેશ્વર મહાદેવના મંદિર તરીકે જાણીતું છે. સંગમસ્થાન એટલે કે એક જગ્યાએ એકથી વધુનું મિલન થાય તે. યોગની પરિભાષામાં શરીરરૂપી મંદિરમાં સંગમસ્થાન બે ભ્રમરની વચ્ચે જ્યાં ચાંદલો કરવામાં આવે છે તે છે. તેને આજ્ઞાચક્ર કે ગુરુસ્થાન પણ કહે છે, જ્યાં શિષ્યને ગુરુની પ્રાપ્તિ થાય છે. ગલતેશ્વર પણ સંગમસ્થાન છે; સાથે મહાદેવનું મંદિર. અને એવા સ્થળે ઓમપરિવારના ગુરુદેવ પ. પૂ. ગુરુદેવ શ્રી યોગમિત્રજી મહારાજ પાસેથી “ગુરુમહિમા” વિષેની તાત્ત્વિક સમજણની પ્રાપ્તિ થાય, તો એ દિવ્ય-અલૌકિક યોગાનુયોગ જ થયો કહેવાય. અસ્તુ. - તંત્રી)

‘ગુરુમહિમા’ની સમજૂતી

ગુણપતિ ગુણ આગળ રહો, દોઈ કર જોડે દાસ;

સદા સર્વદા સમરતાં, વિઘ્ન ન આવે પાસ.

‘ગુણપતિ’ એટલે ગુણોના પતિ, ગુણોના પતિ, ગુણપતિ. ગુણપતિને વિઘ્નહર્તા માનીએ છીએ તેથી દરેક શુભ કાર્યમાં ગુણપતિનું સ્થાપન કરીએ છીએ, ગુણપતિનું સ્મરણ કરીએ છીએ. અને ગુણપતિનું સ્મરણ કરવા છતાંય શુભ કાર્યોમાં વિઘ્નો તો અવારનવાર આવી જ પડે છે. તો પછી શું ઉપરોક્ત માન્યતા ખોટી સમજવી? ના, તે માટે તે માન્યતાને તાત્વિક રીતે સમજીએ તો જ તેનો ખરો લાભ મેળવી શકાય.

યોગશાસ્ત્રના મતે મૂલાધાર ચક્રમાં ગુણપતિનો વાસ માનવામાં આવે છે. સાંધકે સર્વ પ્રથમ એમને પ્રસન્ન કરીને પછી જ સાધનામાં આગળ વધવાનું હોય છે. આ રીતે યોગશાસ્ત્રમાં આરોગ્યરક્ષાનો અમોઘ ઈશારો સાંકેતિક ભાષામાં કરી દીધો છે.

“પહેલું સુખ તે જાતે નર્વા.” શરીર જે નીરોગી ના હોય તો તે જ પ્રથમ અને મોટું વિઘ્ન; જીવનના એકેએક કાર્યમાં સર્વ પ્રથમ નીરોગી શરીરની જરૂરત છે અને તેનો મૂલ આધાર મૂલાધારની-મળાશયની શુદ્ધિ ઉપર છે. જે મળ-વિસર્જનની ક્રિયા હંમેશા સંતોષકારક ના થતી હોય તો જીવનમાં અનેક ઉપદ્રવો ઊભરાઈ પડે અને જીવન ભારરૂપ લાગવા માટે. તેથી સુખી થવા માટે અને તમામ વિઘ્નોમાંથી વિમુક્ત રહેવા માટે સર્વપ્રથમ અને સર્વોત્તમ ઉપાય તે યથાયોગ્ય મળવિસર્જન થવું. આરોગ્યશાસ્ત્ર પણ તમામ રોગોનું મૂળ કબજિયાતને ગણે છે.

ગુણપતિ ગુણોનાય પતિ છે અને ગુણોનાય પતિ છે. તેઓ શરીરના સમસ્ત ગુણોના-કોષોના પતિ છે અર્થાત્ સમસ્ત કોષોની આરોગ્યરક્ષાનો આધાર મૂલાધાર-શુદ્ધિ પર છે. આખા શરીરની નીરોગીતાનો મુખ્ય આધાર જેના પર છે એવું આધારચક્ર જે અશુદ્ધ રહે તો ધીમે ધીમે તેમાંથી મહા જેરી જેસ ઉત્પન્ન થાય અને શરીરની તમામ નસનાડીઓમાં પ્રસરીને લાંબા સમયે કોષોને પણ પ્રભાવિત કરે અને તેમાંથી અસાધ્ય જીવલેણ રોગો પ્રગટે. ગુણોના પતિ ગુણપતિ જે પ્રસન્ન રહે તો જ તેના ગુણો-કોષો પણ

મૂળ પ્રસન્ન-નીરોગી રહે.

ગુણપતિ ગુણોના પણ પતિ છે. તેમનું પેટ અને નાક મૂળ વિશાળ છે. આત્મોન્નતિમાં સત્વ, રજ અને તમ રૂપી ત્રિગુણને બાધક ગણવામાં આવે છે. આત્માની ઉન્નતિ માટે ત્રિગુણો પર વિજય મેળવવાનો છે, તેના પતિ બનવાનું છે. શ્રીકૃષ્ણે પણ અર્જુનને કહ્યું કે તું ત્રિગુણરહિત થા. સદ્ગુણોનો સંચય કરતાં કરતાં છેવટે ત્રિગુણની ઉપર નીકળી જવાનું છે. કલ્યાણપથમાં અગ્રસર થતાં જે કાંઈ વિઘ્નો આવે કે ટીકાટિખાણી થાય તે બધું ઉદારતાથી, મોટું પેટ સપીને સહન કરી લેવાનું છે; ઉન્નતિમાર્ગમાં આગળ વધવામાં ત્યારે ચીલાચાલુ માર્ગ છોડવાની જરૂરત ઊભી થાય ત્યારે તે પણ હિંમતપૂર્વક છોડી શકવા જોઈએ, નાક લાંબું રાખવું જોઈએ એટલે કે તે છોડવામાં નાક કપાઈ ગયું તેમ લાગવું ન જોઈએ.

મંદિરોના પ્રવેશદ્વારમાં જ હનુમાનજી અને ગુણપતિની મૂર્તિઓ હોય છે. તે સૂચવે છે કે ઈશ્વરદર્શન કરવાં હશે તો સંચમી અને સેવામય જીવન જીવવું પડશે, અને નાક લાંબું અને પેટ વિશાળ રાખવું પડશે. ગુણપતિની શુદ્ધિ અને બુદ્ધિ એમ બે નારીઓ ગણાવી છે; તે કોઈ સ્ત્રીઓ સમજવાની નથી પરંતુ ‘શુદ્ધિ’ અને ‘બુદ્ધિ’ સમજવાની છે. ત્યાં શુદ્ધિ અને બુદ્ધિ હોય છે ત્યાં જ પરિમાર્જિત બુદ્ધિ હોય છે અને પરિમાર્જિત બુદ્ધિ દ્વારા જ ચીલાચાલુ માન્યતાઓને તાત્વિક રીતે સમજી શકાય છે. ગુણપતિની શુદ્ધિ અને બુદ્ધિ રૂપી નારીઓ કહીને, એ રહસ્ય ઢોલ વગાડીને કહી દીધું કે ગુણપતિની ઉપાસના કેવી રીતે કરવી. પરંતુ બુદ્ધિ વગર સમજાય ક્યાંથી? અને મૂલાધારની - આરોગ્યના મૂળ આધારની શુદ્ધિ વિના બુદ્ધિ આવે ક્યાંથી?

દરેક ગુણેશ-ઉપાસક મૂલાધારની શુદ્ધિ કરીને આરોગ્ય સુધારવાનો પ્રયત્ન કરે તો? તો, રાષ્ટ્રનો આરોગ્યનો સ્તર કેટલો ઊંચો આવી જાય! ઉપરોક્ત તાત્વિક વાતોનો લાભ તેઓ જ લઈ શકે અને તેઓને જ સાચી લાગે કે જોગે શ્રી ગુણેશની સાચી ઉપાસના કરીને થોડીક પણ બુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી હોય. અસ્તુ.

‘ગુરુમહિમા’ની પ્રથમ લીટીનો પ્રથમ શબ્દ ‘ગુણપતિ’ ઉપરથી આટલી વાત યાદ આવી ગઈ તે અહીં રહી કરી. સાધકને આ વાતો ખૂબ ઉપયોગી નીવડશે એવી શ્રદ્ધા સાથે ગુરુમહિમાની સમજૂતીને આગળ ચલાવીએ.

ઉપરોક્ત કહ્યા એવા ગુણપતિને-ગુણપતિને-ગુણોના પતિને સાધક, જીવ, જિજ્ઞાસુ, દાસ એ હાથ જોડે છે. “દોઈ કર જોડે દાસ.” શા માટે? “સદા સર્વદા સમરતાં વિઘ્ન ન આવે પાસ.” ચોવીસ ક્લાક અને બારે મહિના એનું સ્મરણ કરીએ, તો પછી વિઘ્ન આવે ખરું? વિઘ્ન પાસે આવે કેવી રીતે? એને આવવા માટે ખાલી જગ્યા તો જોઈએ ને? એ જગ્યા આપો જ નહીં, સતત સ્મરણ ચાલતું જ હોય, તો પછી વિઘ્ન આવશે જ ક્યાંથી?

તુલસી દોનોં ના રહે, રવિ રજનિ એક ઠામ.

રવિ કલેતાં સૂર્ય અને રજનિ કલેતાં રાત્રી. સૂર્ય અને રાત્રી બંને એકી સાથે રહી ના શકે. તો, આ રીતે ગુણપતિને, ગુણોના પતિને, પરમાત્માને સદા-સર્વદા સમરીએ તો વિઘ્ન આપણી પાસે ફરકી શકતું નથી.

શબ્દ ઉચ્ચારણ સરસ્વતી, મતિ આપજે માત;

ભૂલ્યા અક્ષર મેળવજે, ગુણ ગાઈ દિન રાત.

અમે હવે ‘શબ્દ ઉચ્ચારણ’ની અર્થાત્ સ્તુતિની શરૂઆત કરી રહ્યા છીએ. ‘શબ્દ ઉચ્ચારણ’ જ સાક્ષાત્ સરસ્વતી છે. અમે સરસ્વતીની ઉપાસના-પ્રાર્થના કરીએ છીએ. હવે અમે જે ઉચ્ચારણ કરવાના છીએ, જે વાણી બોલવાના છીએ એ વાણી બહુજનહિતાય-બહુજનસુખાયયુક્ત હજી, સર્વને ગુણ આપે તેવી, સર્વને હિતકારી હોય એવી હજી. અમારા દ્વારા ઉચ્ચારાયેલ વાણીથી કોઈને દુઃખ ના પહોંચે. આવું બોલવું એ સરસ્વતીની ઉપાસના છે. જે ઉચ્ચારણથી પરમાત્મા, તમે અમને સાચું બોલવાની મતિ આપજે, કે જે બોલવા થકી અમારું પણ કલ્યાણ થાય, બીજાનું પણ કલ્યાણ થાય. એવું કંટુ ના બોલીએ કે જેનાથી બીજાને પણ દુઃખ થાય અને અમને પણ દુઃખ થાય.

“ભૂલ્યા અક્ષર મેળવજે, ગુણ ગાઈ દિન રાત.”

જે પરમાત્મા! હું દિનરાત તમારા ગુણ ગાઈ છું અને વિનંતી કરું છું કે ‘ભૂલ્યા અક્ષર મેળવજે’ અર્થાત્ ઉચ્ચારણમાં જે કોઈ ભૂલ આવે, જે કોઈ અક્ષરોનો લોપ આવે તે ન આવો; કારણકે ઉચ્ચાર યથાયોગ્ય ન થવાથી, અનર્થ અને વિપરીત અર્થ થઈ શકે છે અને તેથી સાંભળનારાને દુઃખ થાય છે.

ઓમ્ ગુરુના ગુણ તણાં વખાણ શું વર્ણવું?

મુખેથી કહું તો માપ ન આવે,

ઈન્દ્ર, કુબેર જેનો પાર પાવે નહીં,

વેદ ચારે જેના ગુણ ગાવે.

ઈશ્વરને ગુણોના પતિ કહો કે પછી ઓમ્ કહો; એ સર્વના ગુરુ છે; ત્રણે કાળના ગુરુઓના પણ ગુરુ છે - પૂર્વેપામપિ ગુરુ. ઓમ્ પરમાત્મા વિષેનું આપણને જે મહાપુરુષો જ્ઞાન આપે તે સર્વે પણ આપણા ગુરુજનો છે. દેહધારી ગુરુજનો આપણી પ્રકૃતિ, સ્વભાવ, સ્થિતિ વગેરે જોઈને આપણને જ્ઞાન આપવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

પરમાત્મા વિષેનું જ્ઞાન કોઈ એક ક્લાકમાં કે એક દિવસમાં આપી શકાતું નથી. આ બધી વાતો મહાપુરુષો અને ગુરુજનો સારી રીતે જાણે છે. તેથી આપણી પ્રકૃતિ, સ્વભાવ સ્થિતિ વગેરેને ધ્યાનમાં રાખી, ગુરુજનો ગુરુજ્ઞાન આપવાનો પ્રયત્ન કરતા હોય છે. એમાં વર્ષો પણ વહી જાય છે. આપણને એ ખબર પણ નથી રહેતી કે ક્યારે એમાણે કયું જ્ઞાન આપણને આપી દીધું. ચાહે એમની ઉપસ્થિતિમાં, કે ચાહે એમની ગેરહાજરીમાં; સૂક્ષ્મરૂપે આપણને એમના તરફથી જ્ઞાન મળતું જ રહે છે. ત્યાં સુધી આપણો એમના તરફ પ્રેમ છે ત્યાં સુધી એમનું જ્ઞાન આપણે ખેંચી શકીએ છીએ, ગ્રહણ કરી શકીએ છીએ. એ પ્રેમનો સૂક્ષ્મ તાર ગુરુજનો સાથેનું આપણું અનુસંધાન છે.

ગુરુજનોને ત્યારે ત્યારે આપણા તરફ ભાવના જાણે ત્યારે ત્યારે એ ભાવનાથી જ્ઞાન સતેજ થઈ પ્રેમરૂપી સૂક્ષ્મ તારના માધ્યમ દ્વારા આપણા સુધી પહોંચે છે. પરંતુ આવું ક્યારે અને? ત્યારે એમના તરફ આપણને અનહદ પ્રેમ હોય અને એ પ્રેમનો તાર ગુરુજન સુધી લંબાયેલો હોય. ત્યારે એ તાર દ્વારા એમના તરફથી પ્રાપ્ત થતો પ્રેમ આપણા

દ્રવ્ય સુખી પહોંચે છે. તેથી ગુરુ-સંતો તરફનો આપણો પ્રેમ અતિ અમૂલ્ય વસ્તુ છે. અસ્તુ.

એવા ઓમગુરુનાં અને ઓમગુરુ વિષે જ્ઞાન આપનાર ગુરુજનોનાં વખાણ હું શું કરી શકું? હું તો 'લઘુ' છું, 'ગુરુ'નાં વખાણ હું કઈ રીતે કરી શકું?

“મુખેથી કહું તો માપ ના આવે.” એવા ઓમગુરુનાં, ગુરુજ્ઞાન આપનાર ગુરુસંતોનાં વખાણ મુખેથી કહું તો એનો પાર આવે નહીં. કારણકે એમના ગુણો તો અનંત છે અને ગુણો ગાનારી વાણી તો અંતવાણી છે. એ તો બાવન અક્ષરમાં સમાઈ ગઈ છે. તો, એ બાવન અક્ષરની અંદર, સીમિત અક્ષરોમાં, અસીમિત એવા ગુરુનાં વખાણ કેવી રીતે કરું? એ તો અશક્ય છે.

“ઈન્દ્ર-કુબેર જેનો પાર પાવે નહીં, વેદ ચારે જેના ગુણ ગાવે.” ઈન્દ્ર, કુબેર તથા ચાર ચાર વેદ પણ જેનો પાર પામી શક્યા નથી. વેદોએ પણ અંતમાં કહી દીધું - નેતિ, નેતિ, નેતિ; ન ઈતિ, ન ઈતિ, ન ઈતિ; જેનો અંત નથી, જેનો અંત નથી - અને એમ કહીને ઉપરામ પામી ગયા. તો એવા ગુરુજનોની વાતો આવી - નેતિ, નેતિ, નેતિ - છે. એવા ગુરુજનો પાસેથી જે કાંઈ પ્રાપ્ત કરવાનું હોય તે ફક્ત 'પ્રેમ' દ્વારા પ્રાપ્ત થાય. બાકી, ગુરુજનોને આપણી પાસેથી બીજું શું જોઈએ? ગુરુજનો પાસે શું નથી?

ત્રીન ટૂક કોપિન કો, અરુ બિન ભાજી લોન;
તુલસી રઘુવર ઉર બસે, ઈન્દ્ર બાપડો કોન ?

જેમને એ આંગળની લંગોટીમાત્રથી અને મીઠા વગરની ભાજીથી ચાલી શકે છે, એમને આપણે શું આપી શકવાના હતા? એમને કોઈ સ્થૂળ વસ્તુની જરૂરત જ નથી પરંતુ આપણી ભાવના સંતોષવા માટે તેઓ આપણે આપેલી વસ્તુઓનો સ્વીકાર કરે છે. એમની પાસેથી આપણે જે લઈએ છીએ તેમાંથી આપણે ક્યારેય ઋણમુક્ત થઈ શકતા

નથી, કારણકે તેમની પાસેથી આપણને જનમોજનમનું પાથેય-ભાથું મળે છે. આપણે વહેવાર-પ્રપંચમાં રહીને જે સ્થૂળ વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ કરીએ છીએ એ તો અહીં જ રહેવાની છે. આપણું આ પંચમહાભૂતનું શરીરરૂપી અતિ ઉત્તમ મંદિર, કે જેમાં ચેતન-પરમાત્મા બિરાજમાન છે; એ શરીર પણ પડી જાય છે, નાશ પામે છે, પંચમહાભૂતમાં મળી જાય છે; તો ઈંટ-ચૂનાના મંદિરની તો શી વિસાત? સાથે દેહ પણ નથી આવતો ત્યાં બીજી સ્થૂળ વસ્તુની તો ક્યાં વાત કરવી? સાથે જ આવે છે તે, એ સદગુરુએ આપેલું જ્ઞાન - ઓમ વિષેની સાચી સમજણ - ઓમ પરમાત્મા વિષેનું અર્થઘટન છે અને તે સતત આપણી સાથે રહેવાનું છે.

તો, સદગુરુ દ્વારા આપણને એવું જે જ્ઞાનદાન મળ્યું એનો બદલો કેવી રીતે વાળીશું? શું એવા અમૂલ્ય દાનનો બદલો વાળી શકીશું? એનો બદલો તો વાળી શકાતો જ નથી. પરંતુ બદલામાં આપણે આટલું જરૂર કરી શકીએ- પ્રેમરૂપી તારના જે માધ્યમ દ્વારા આપણે તેમની પાસેથી જ્ઞાન-દાન મેળવ્યું તે તારને ગુરુજનો સાથે સદાય અનુસંધાનિત રાખીએ. તો, જ્યારે જ્યારે ગુરુજનોને આપણી યાદ આવશે, જ્યારે જ્યારે તેઓને જ્ઞાનની સ્ફુરણા થશે ત્યારે ત્યારે એ અનહદ પ્રેમના સૂક્ષ્મ તાર દ્વારા, સૂક્ષ્મ વાણી (એમનામાંથી) આપણામાં ઠલવાશે. જ્યારે ગુરુજનોને જ્ઞાનની સ્ફુરણા થાય ત્યારે તે સમયે એમના શિષ્યો સ્થૂળ સ્વરૂપે ભલે ગમે તે સ્થળે હોય તોપણ ગુરુજનોને થયેલી સ્ફુરણાનો ખ્યાલ શિષ્યને આવી જ જાય છે. એ વખતે ગુરુજનો દ્વારા, ગુરુજનો તરફથી આવતી એ જ્ઞાનગંગા શિષ્યના અંતરતમમાં ઝિલાય છે. અસ્તુ.

(ક્રમશઃ)

(“ગુરુમહિમા” પુસ્તકમાંથી સાભાર)

હજવદોલ્સવ ૨૦૦૦

૩૦ ઓક્ટોબર થી ૩ નવેમ્બર ૨૦૦૦

હજવદ રત્ન એવોર્ડ

પ.પૂ. યોગમિશુજી (ૐ પરિવાર) - અમદાવાદ

એક જમાનામાં "વાહણોનું ગામ" તરીકે વિખ્યાત, લાલ માટી અને ભરપૂર જળ-કૃષિ ધરાવતા આજનાં હજવદ નગર મધ્યે શ્રી શરણેશ્વર મહાદેવ મંદિરનાં સાનિધ્યે ઉજવાયેલ "હજવદ દોલ્સવ-૨૦૦૦" માં કાયમી "સન્માન સંભારણું" બની રહે તેવો આ "હજવદ રત્ન" એવોર્ડ આપકીને અર્પણ કરતાં હજવદવાસીઓ હર્ષ અનુભવે છે.

આપનાં કાર્યો, ક્ષેત્ર અને પ્રવૃત્તિ સાથે હજવદનગરીનું નામ બોલાય ત્યારે વતન પ્રત્યેનો આપનો ઐમ પ્રતિબંધિત થાય છે. વિકાસના દરેક ખૂણે વસતા મૂળ હજવદવાસીઓનાં ક્ષેત્રો આપે સાચા અર્થમાં લગન-મન-ધન સમર્પિત કર્યાં છે.

તેવા બંધા જનકલ્યાણની આપની વિવિધ સિદ્ધિઓને સ્વીકૃતિ મળતા હજવદોલ્સવ-૨૦૦૦ સમિતિ આપકીને ગરીમાપૂર્ણ "હજવદ રત્ન" એવોર્ડ એનાયત કરતા ગૌરવ અનુભવે છે. આપના નિરામય સુખમની સુભલામના સાથે

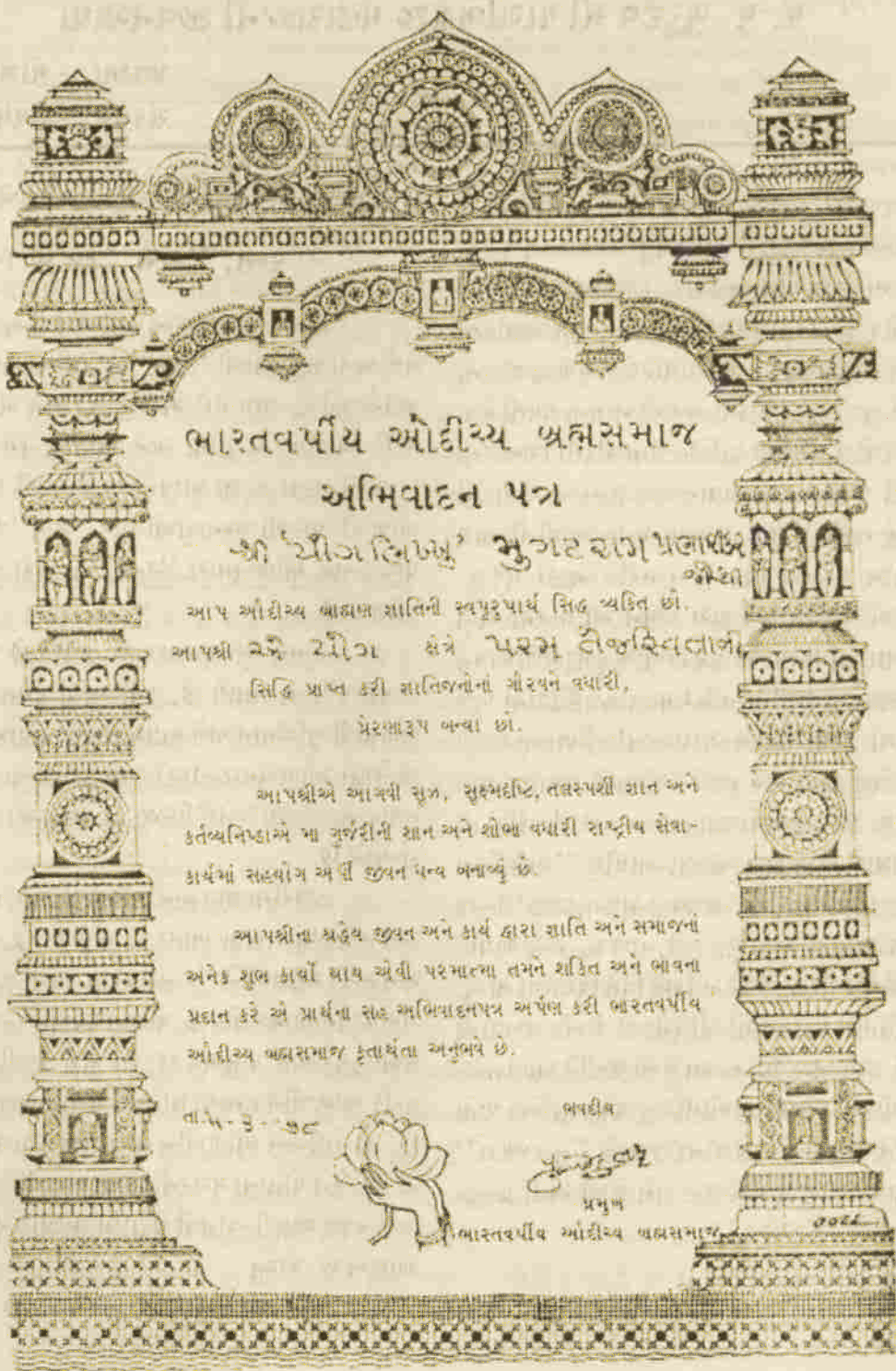
વંદન-પૂજામ-નમસ્કાર

તારીખ : ૨ નવેમ્બર, ૨૦૦૦

હજવદ

હજવદોલ્સવ - ૨૦૦૦

સૌજન્ય : શ્રી હજવદ બહા મિત્ર મંડળ - રાજકોટ

ભારતવર્ષીય ઔદીચ્ય બ્રહ્મસમાજ
અભિવાદન પત્ર

શ્રી 'ચીજ સિખમ્' મુગલરાજ પ્રભાસીંહ
એકા

આપ ઔદીચ્ય બ્રહ્મસમાજ સાથિની સ્વપુરુષાર્થ સિદ્ધિ અકિત છો.
આપશ્રી સ્નેહ સંચો ક્ષેત્રે પરમ્ લીજશિવજીવી
સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી સાતિજનોનાં ગૌરવને વધારી,
પ્રેરણારૂપ બન્યા છો.

આપશ્રીએ આપવી સૂઝ, સુસ્મદ્દષ્ટિ, તલસ્પર્શી જ્ઞાન અને
કર્તવ્યનિષ્ઠાએ મા જુલ્દીની જ્ઞાન અને શોભા વધારી રાષ્ટ્રીય સેવા-
કાર્યમાં સહયોગ આપી જીવન પન્થ બનાવ્યું છે.

આપશ્રીના શ્રદ્ધેય જીવન અને કાર્ય દ્વારા સાતિ અને સમાજનાં
અનેક શુભ કાર્યો થાય એવી પરમાત્મા તમને શક્તિ અને ભાવના
પ્રદાન કરે એ પ્રાર્થના સહ અભિવાદનપત્ર અર્પણ કરી ભારતવર્ષીય
ઔદીચ્ય બ્રહ્મસમાજ કૃતાર્થતા અનુભવે છે.

તા. ૧૫-૩-૧૯

ભવદીપ

(Signature)

પ્રમુખ

ભારતવર્ષીય ઔદીચ્ય બ્રહ્મસમાજ

પ. પૂ. ગુરુદેવ શ્રી યોગભિક્ષુજી મહારાજની જીવનગાથા

પ્રવક્તા :- યોગભિક્ષુ

સંકલન :- નૈષધ વ્યાસ

હળવદ ગામના પ્રતિષ્ઠિત નાગરિકોએ “હળવદોત્સવ-૨૦૦૦” કાર્યક્રમનું આયોજન કરેલું. સહસ્રાબ્દિના દિવાળીના તહેવારો દરમ્યાન આ કાર્યક્રમ ઊજવવાનો હતો. તે નિમિત્તે અતિ ડુર યજ્ઞનું પણ આયોજન થયેલું. કાર્યક્રમની આયોજન-સમિતિએ, મૂળ હળવદના વતની અને જુદા જુદા ક્ષેત્રમાં જેમની નામના થયેલી તેવા શ્રી સામ પિત્રોડા, સિવિલ હોસ્પિટલના ક્રીડની વિભાગના ડૉ. ત્રિવેદી વગેરે મહાનુભાવોને હળવદ-રત્ન એવોર્ડથી નવાજવાનું નક્કી કરેલું. આ બધા મહાનુભાવોની સાથે અમારું નામ પણ હળવદ-રત્ન તરીકે નક્કી થયેલું. આયોજકોએ પાઠવેલ પત્ર દ્વારા અમને આ વાતની જાણ થઈ. ત્યારબાદ સમિતિના કેટલાક સભ્યોએ રૂબરૂ મળી અમને ‘હળવદોત્સવ-૨૦૦૦’ના કાર્યક્રમમાં હાજર રહેવાનો ખૂબ આગ્રહ કરેલો. અમારી નરમ-ગરમ રહેતી તબિયતના કારણે અમે જવાવેલું કે, “અમે હાજર રહેવાનો પ્રમાણિકપણે પ્રયત્ન કરીશું. પરંતુ સંજોગવશાત હાજર ન રહી શકીએ તો અમારા વિચારો લેખ દ્વારા મોકલી આપીશું.” સમિતિના સભ્યો ગયા પછી અમારું મન ‘હળવદોત્સવ-૨૦૦૦’ ઉત્સવ દરમ્યાન યોજનારા અતિ ડુર યજ્ઞ, હળવદ-રત્ન એવોર્ડ સમારંભ, રિપીટ મેરેજ, વગેરે કાર્યક્રમો વિશે વિચારવા લાગ્યું. અને એ ચિંતન-મનનમાંથી નીચેના બે લેખો લખવાની પ્રેરણા થઈ. અમે અગાઉથી જ આ લેખો લખીને આયોજન-સમિતિને મોકલી આપ્યા. લેખોમાં રજૂ થયેલ તાત્વિક વાતો સૌને અતિ ઉપયોગી હોવાના કારણે “રુતમ્ભરા” સામયિકના જિજ્ઞાસુ વાચકો માટે બંને લેખો અહીં પ્રસ્તુત કરી રહ્યા છીએ.

(બીજાઓ રત્નને “રત્ન” તરીકે ન ઓળખે તો પણ-)

-: રત્ન, “રત્ન” જ છે :-

રત્નને આપણે રત્ન કહીએ તેથી જ તે “રત્ન” નથી બની જતું પણ તે “રત્ન” છે તેથી આપણે તેને રત્ન કહીએ છીએ. પણ હા! એ ખરું કે રત્નને બીજાઓ રત્ન તરીકે ઓળખી ન શક્યા અને આપણે તેને રત્ન તરીકે ઓળખી શક્યા તેટલા આપણે ભાગ્યશાળી ખરા. રત્નને ઓળખી-પારખી શકનારાઓ પણ “રત્ન” તો ખરા જ. પણ રત્નને ઓળખનારા “રત્નો”ને લોકો ઝવેરી તરીકે ઓળખે છે.

રત્નને ઓળખનાર તો ઝવેરી છે પણ જેઓ રાખમાંથી રત્ન બનાવે છે, કથીરમાંથી કંચન બનાવે છે, બુદ્ધિમાંથી બુદ્ધિમાન અને મહામૂર્ખમાંથી મહામાનવ બનાવે છે તેમને ઓળખનાર કોણ? અને ઓળખ્યા પછી તેમને નવાજનાર કેટલા? કોઈ વિરલા જ તેમને ઓળખે છે અને સન્માને છે.

ઝવેરીના પણ અનેક પ્રકાર છે. કોઈ ઝવેરી રત્નને રત્ન તરીકે ઓળખવા ખાતર જ ઓળખે છે. તેને, રત્નને રત્ન તરીકે ઓળખીને “રત્નને ન્યાય આપી શકાયો” તેનો સંતોષ અને આનંદ હોય છે. યોગ્યને યથાયોગ્ય ન્યાય આપીને તેઓ કૃતકૃત્યતા અનુભવે છે; તો કોઈ ઝવેરી રત્નને રત્ન તરીકે ઓળખીને તેનાથી પોતાની શુંગાર-લાલસા પૂર્ણ કરે છે; તો કોઈ તેને ઓળખીને તેની પૂજા-ઉપાસના કરે છે; તો કોઈ તેને પોતાના મુગટની શોભા બનાવી દે છે; તો કોઈ વળી કેવળ વેપારી-વૃત્તિથી પ્રેરાઈને ધનપ્રાપ્તિ અર્થે રત્નને ઓળખે છે. અસ્તુ.

રત્ન જ્યાં પણ છે ત્યાં તે રત્ન જ છે. તેને કોઈ ન

ઓળખે તોપણ તે રત્ન જ છે. સમાજમાં જે રત્નો “રત્ન” તરીકે ઓળખાય છે તેટલા જ માત્ર રત્નો સમાજમાં છે તેવું પણ નથી; એ સિવાય પણ સમાજમાં અનેક રત્નો છે; જે ઓળખાયા વિનાનાં જ, અપ્રગટ સ્વરૂપે જ, પોતપોતાના સ્થાનમાં નિજનંદની મસ્તીમાં ઝૂમી રહ્યાં છે. અસ્તુ.

ઝવેરીના કારણે રત્નની કિંમત અંકાય છે કે રત્નના કારણે ઝવેરી અસ્તિત્વમાં આવે છે? રત્ન વિના ઝવેરીની કલ્પના પણ ન થઈ શકે. રત્નની અનેક વિશેષતાઓમાં એક અતિ મહત્ત્વની વિશેષતા એ છે કે તેને પોતાને તો એ ખબર જ નથી હોતી કે પોતે “રત્ન” છે! અસ્તુ.

યોગ્ય વ્યક્તિને પોતાના જ ગામમાં અને ગામ તરફથી “રત્ન” તરીકેનું સન્માન પ્રાપ્ત થાય તે, તે ગામની ગુણગ્રાહક વૃત્તિની સાબિતી છે. મહાન સંત તુલસીદાસજીએ કહ્યું છે કે -

તુલસી વહાં ન જઈએ, જહાં બાપકો ગાંવ;
દાસ ગયો, તુલસી ગયો, રહ્યો તળથીયો નામ.

તુલસીદાસજી પોતાને ઉદ્દેશીને કહે છે કે, “હે તુલસી! તું બાપના ગામમાં કદી જઈશ નહીં, કેમકે ત્યાં તને કોઈ તુલસી પણ નહીં કહે કે દાસ પણ નહીં કહે પણ અપમાનજનક અને તિરસ્કારપૂર્વક સૌ તને તળથીયો કહેશે.” તુલસીદાસજીના આવા ભયને, “હળવદ-રત્ન-એવોર્ડ” કાર્યક્રમે સમૂળ ભગાડી મૂક્યો છે. અસ્તુ.

ઝવેરી, રત્નને રત્ન તરીકે ઓળખે ત્યાર પછી જ જે રત્નની કિંમત અંકાવાની હોય તો એવા રત્ન બનવાનો અર્થ પણ થું? કાંઈ જ નહીં. પણ જે વડીલાં, મિત્રો, સ્નેહીઓ વગેરે “રત્ન” તરીકે બિરદાવતા હોય તો તો તે મહાન હર્ષનો પ્રસંગ ગણાય. આપ્તજનો અને પરિજનો તરફથી રત્ન તરીકેની બિરદાવણી થવી એ તો રત્નના મસ્તક પર થતું આશિષો અને શુભેચ્છાઓનું ગંગાઅવતરણ છે. આવું ગંગાઅવતરણ પ્રેરણા, ઉન્સાહ, આનંદ, સંતોષ વગેરેમાં અભિવૃદ્ધિ કરીને, સત્કર્મોમાં ભરતી ચડાવીને મનુષ્યને મોક્ષ સુધી પહોંચાડવામાં અત્યંત સહાયભૂત નીવડે છે.

એવોર્ડરૂપે અપાતું પ્રતીક સ્થૂળ દૃષ્ટિએ જોતાં ભલે લાખનું કે કાખનું હોય; લોઢાનું, લાકડાનું કે તાંબા-પિત્તળનું હોય કે સોના-રૂપાનું કે માણેકમોતીનું હોય કે બીજા કશાનું ભલે હોય તોય તે મહામૂલ્યવાન છે. કારણકે સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિએ જોતાં તેમાં તે આપનારની હાર્દિક ભાવના, ઊર્મિ અને ઉમળકો ઓતપ્રોત થયેલો છે. પણ જો -

એવોર્ડ; દેખાદેખી, ચડસાચડસી કે વહેવારબુદ્ધિ કે વેપારવૃત્તિથી અપાયો હોય તો તે એકમાત્ર મહાન જડતા-પ્રદર્શનનું જ પ્રતીક-ચિહ્ન ગણાય અને તેથી તે આપનાર, લેનાર કે જોનાર કોઈને પણ પ્રેરણા આપી શકે નહીં કે કોઈનું પણ કલ્યાણ કરી શકે નહીં.

સાચાને સાચા એવોર્ડો આપવાનાં આયોજનો કરનાર સર્વેને જોટલા ધન્યવાદ આપીએ તેટલા ઓછા જ છે. તેમનાં આવાં પરમ પ્રેરણાદાયી કાર્યો દ્વારા વિશ્વશાંતિનું વિરાટ કાર્ય થઈ રહ્યું છે. આવા નિષ્કામ કાર્યક્રમો અસંખ્યોને પ્રેરણા-પીયૂષ પાશે અને તેથી અનંત હીરા-માણેક-મોતી અને રત્નો પાકશે. જોટલી જરૂરત અન્ન ઉગાડનાર ખેડૂતોની છે તેટલી જ જરૂરત “રત્નો” પડવનાર અર્થાત્ માનવતાના મૂલ્યોને પોષનાર મરજીવાઓની છે.

કહ્યું છે કે “ભૂખ્યા ભજન ન હોય ગોપાલા.” અન્નથી પેટ ભરાય છે તે વાત સાચી પણ સંતોષથી તો મન ભરાય છે. વિશ્વશાંતિનું મૂળ અસંતોષમાં ધરબાયેલું છે. સંતોષ સાચી સમજણમાં રહેલો છે અને સાચી સમજણના ધારીને જ “રત્ન”નું બિરદ પ્રાપ્ત થાય તે યોગ્ય લેખાય.

પતંજલિ મુનિએ કહ્યું છે કે - સંતોષાત્ અનઉત્તમ સુખલાભ: અર્થાત્ સંતોષથી મોટું સુખ બીજું એકેય નથી. મનુષ્યમાત્ર દીર્ઘ સુખ - કાયમી સુખ ઈચ્છે છે, પણ તેવું સુખ શામાં છે તેની તેને ખબર નથી. શાશ્વત સુખ સંતોષમાં છે અને મેધાવી (જિનીઅસ) મહામાનવો જ શાશ્વત સુખ પ્રાપ્ત કરવામાં સહાયતા કરી શકે છે. અસ્તુ.

રત્ન કે ઝવેરી શા માટે થવાનું છે? લાડી, વાડી, ઘોડી કે ગાડી શા માટે મેળવવાની છે? માસ્ટર, ડોક્ટર, બારિસ્ટર કે પ્રોફેસર થવાની ઈચ્છા શા માટે રાખીએ છીએ?

આ બધું મેળવવા પાછળ ફક્ત સુખ - કાયમી સુખ મેળવવાની જ લાલસા છે. પણ મળે છે શું? મળે છે માત્ર દુઃખ કે ક્ષણિક સુખ જ. મૃગજાળ પાછળ વર્ષો અને જન્મો સુધી દોટ મૂકતા જ રહ્યા તોય તેને ઓળખી ન શક્યા તે કેટલું મોટું દુઃખદ આશ્ચર્ય કહેવાય?!

કાયમી સુખ તો કેવળ મોક્ષ જ આપી શકે છે. જગતની કોઈપણ વિદ્યા કે સુખ-સગવડ; બચપન, યુવાની, બુદ્ધાપો અને મૃત્યુને ટાળી શકતાં નથી. પતંજલિ મુનિ દોલ પીટીપીટીને કહે છે કે “મહા વિદ્વાન અને મહા મૂર્ખ બંને મૃત્યુથી એકસરખા જ હરે છે.” મૃત્યુથી અભય થવા માટે સાચી સમજાણની અતિ આવશ્યકતા છે. સાચી સમજાણ ગુરુસંતો અને પ્રજ્ઞાવાનોના સેવન-સંપર્કથી પ્રાપ્ત થાય છે. ગુરુસંતો તો અતિ આત્મીયતાપૂર્વક અને અતિ ચુપકીદીથી સાચી સમજાણ અર્થાત્ તત્ત્વજ્ઞાન આપણા હૃદયમાં ઠાલવી દે છે. અસ્તુ.

જે સુખની પ્રતિક્રિયા દુઃખ ન હોય તેવા સુખને મોક્ષ-મુક્તિ કહે છે. મોક્ષ સિવાયનાં બધાં જ સુખોની પ્રતિક્રિયા દુઃખ છે. મોક્ષ માટે પતંજલિએ “કેવલ્ય” શબ્દ પ્રયોજ્યો છે. કેવળ જ આત્મા. શરીર, ઈન્દ્રિયો, મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, અહંકાર વગેરે કોઈ જ નહીં. કેવળ-ફક્ત-એકલો આત્મા જ. નિર્ભેળ આત્માનું જ અસ્તિત્વ. પંચમહાભૂતનું શરીર છે ત્યાં સુધી તેના ધર્મો બચપન, યુવાની વગેરે તો રહેવાના જ. અને ત્યાં સુધી સુખ-દુઃખ વગેરે પણ રહેવાનાં જ. શરીર છે તો પાપ-પુણ્ય થવાનાં જ અને તેના ફળરૂપે સુખ-દુઃખ ભોગવવાનાં જ. એ બધાંથી છૂટી જવા માટે શરીર જ ન જોઈએ; કેવળ આત્મા, આત્મા અને આત્મા જ. સ્વપ્નમાં જેમ શરીર વિના જ બધા અનુભવો મેળવાય છે તેમ મોક્ષમાં ફક્ત આત્મસુખમાં જ નિમગ્ન રહેવાનું-રમમાણ કરવાનું છે, અસ્તુ.

પરસ્પર દેવો ભવ. અર્થાત્ પરસ્પરના સહકારથી કેવલ્યને વરીએ. જગતમાં આ ચાર પ્રકારના જ મનુષ્યો છે: સુખી, દુઃખી, પુણ્યશાળી અને પાપી. સુખીઓ તરફ મિત્રતાની, દુઃખીઓ તરફ કટુતાની, પુણ્યવાનો તરફ હર્ષની

અને પાપીઓ તરફ ઉદારીનતાની ભાવના રાખવાથી ચિત્ત-પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે. ચિત્ત-પ્રસન્નતાથી સંતોષ પ્રાપ્ત થાય છે અને સંતોષ કેવલ્ય-મોક્ષ મેળવવામાં મહત્વનો ભાગ ભજવે છે.

મનુષ્યજન્મ પ્રાપ્ત કરીને મોક્ષ મેળવવાનો પ્રયત્ન જો ન થયો તો જન્મ નિષ્ફળ ગયો. તે માટે એક સરસ દષ્ટાંત છે-

ચાર મિત્રો હતા. જુદાં જુદાં ક્ષેત્રોના નિખળાત. ચારેય સમુદ્રની સહેલ કરવા નીકળ્યા. નાવમાં બેઠા બેઠા વાતે વળગ્યા. ચારેય પોતપોતાના ક્ષેત્રની વિશેષતા સાબિત કરવા સામાની દલીલને કાપી નાખે અને કહે કે, “તમે અમુક અમુક નથી જાણતા તેથી તમારી જિંદગી પાણીમાં ગઈ.” આ બધી વાતો નાવિક સાંભળતો હતો અને પોતાના અભાગપણ માટે પસ્તાતો હતો. એવામાં જ સમુદ્રમાં તોફાન ઊપડ્યું. તેથી નાવિક ચારેય મિત્રોને પૂછે છે કે, “તમને તરતાં આવડે છે?” ચારેય કહે “ના.” નાવિક કહે, “તો, જો નાવડી ઊંધી વળી જશે તો તમારી ચારેયની જિંદગી પણ પાણીમાં જશે.” એટલામાં જ એક તોફાની મોજાએ નાવડીને ઊંધી વાળી દીધી અને ચારેય મિત્રો પાણીમાં ડૂબી મર્યા. અને અભાગ નાવિક તરીને કિનારે પહોંચી ગયો. આમ, આપણે ભલે બધું કરીએ પણ મોક્ષ મેળવવાનો પ્રયત્ન જો ન કરીએ તો આપણી બધી જિંદગી પણ પાણીમાં જ ગઈ છે તેમ સમજવાનું.

“યોગ” ભિક્ષા લાવિયો, “ભિક્ષુ” બની ગુરુદ્વાર; મુમુક્ષુ જરૂર કાંઈ પામશે, સૌનો મુજબમાં ભાગ.

ગુરુજનોએ યોગભિક્ષુની ભિક્ષા-ઝોળી યોગભિક્ષાથી ભરી દીધી છે. યોગભિક્ષુને નિમિત્ત બનાવીને જે કાંઈ કલ્યાણકારી વહેંચાય છે તે બધું આ અક્ષય યોગભિક્ષા-ઝોળીના પ્રતાપે જ. ઓમ્ શાંતિ.

અનેક હમદદોની હૃદયવ્યથાનું પ્રતિબિંબ
 (“રિપીટ મેરેજ” વિષેના વિચારો)

હળવદ (હર-વદ)ની સંસ્કૃતિની દૃષ્ટિએ, અર્થાત્

બ્રાહ્મણ-સંસ્કૃતિની દૃષ્ટિએ એટલે કે ઋષિસંસ્કૃતિની દૃષ્ટિએ “રિપીટ મેરેન્ડ”નો કાર્યક્રમ ભયંકર વિરોધાભાસી લાગે છે. ગૃહસ્થાશ્રમમાં પરિપક્વ થઈને પછી વાનપ્રસ્થાશ્રમ અને સંન્યાસઆશ્રમમાં પ્રવેશ કરીને મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે તલપાપડ થનાર ક્યાં? અને “પાકા ઘેડે” રિપીટ મેરેન્ડના અભરખા રાખનાર ક્યાં? “ત્યાગીને ભોગવ” માં માનનારી સંસ્કૃતિ રિપીટ મેરેન્ડનાં આયોજનો કરે એથી મોટો વિરોધાભાસ અને દુઃખદ આશ્ચર્ય બીજું કયું હોઈ શકે? આવા છોકરમતી કાર્યક્રમોથી તો ઈર્ષાળુને આનંદ અને હિતેચ્છુઓને હાથહાથ ન થવાનાં ને? લોકોને તમાશો ન પૂરો પડવાનો ને? નેઓ પૂજ કરવા નેટલી ઉમરના થયા છે તેમને પરણાવશે! બાળકો મા-બાપને પરણતા જોશે! તેમને સંતાન હોવા છતાંય તેઓ “વરરાજ”! તેમને બાળકો હોવા છતાંય તેઓ “કન્યા”!

હર + વદ એટલે હર બોલ. હળવદની ફરતે મહાદેવનાં મંદિરો. “હર હર મહાદેવ”ના સતત જપ કરવાની ઉમરે કુલેકે ફરીને ફરતે મરવાનું! “હવે પાછી સંભાળી લ્યો ચાવી, મારે આ ઘર ખાલી કરવાની વેળા આવી.” પ્રવૃત્તિ માત્ર સમેટી લેવાની વેળા આવી ત્યારેય રિપીટ મેરેન્ડ કરીને ઓકેલું પાછું ગળવાની મૂર્ખામી કરવાની! ઘેડિયાઓને પેણતા જોશે પછી ગંધાપચીશીવાળા શા માટે પાછું વાળીને જોશે? મહાપ્રતાપી પરશુરામ, નગતગુરુ શંકરાચાર્ય, સ્યામી સહજનંદ, મહર્ષિ દયાનંદ વગેરે નગત-ઉદ્ધારક ત્યાગમૂર્તિઓના અનુયાયીઓએ પોતાનાં બાળકોને ત્યાગ-વૈરાગ્ય અને સંયમ-નિયમનો વારસો આપવાના બદલે રંગ-રાગ અને શૂંગાર-ભંગારનો વારસો આપવાનો!? પોતાના વંશવારસોને આપવા માટે આપણે ઉમ્મભરમાં આવું ન બધું ભેગું કર્યું?! શાશ્વત પ્રકાશને બદલે ક્ષણિક ચકાચોંધ! બસ, લોલ મારી બહુચરા ન કરવાનું? દેખા-દેખી, ચડસાચડસી અને ધક્કામુક્કાએ ન ચડવાનું? પતનની પાણ હરીફાઈઓ!

પાણ અનુભવીઓની વાણી યાદ કરીને ન સંતોષ માનવાનો રહ્યો; મળબૂરી વખતે આવી વાણી ન હુંક આપે છે કે :

સમય સમય બલવાન હે, નહીં મનુષ્ય બલવાન;
કાબે અર્જુન લૂંટિયા, યહી ધનુષ્ય યહી બાણ.

જીવન-પાથેય

પ્રબલા જીવન વાહ ! તેરી અમર કહાની ;
આંચલ મેં હે બુદ્ધ, ઓર આંખોમેં ભવાની !
સંતાનમાં સુગંધ આવે ક્યાંથી મા-બાપની ?
દૂધ પામે ડબ્બાનું, તાલીમ પામે પાપની !
સંતોથી સંસ્કાર આપો, ગામેગામ ગુરુકુળ સ્થાપો;
કહે “ભિક્ષુ” ખાત્રી રાખો,
પૂત્રનું સુખ, તો ન ચાખો.

મોજ-પુરાણ

ઓમ્ન્યંતીના દિવસે અમેરિકાવાળા એક બેનની પાણ હાલતરી હતી. તેમનો થોડો પરિચય આપતાં અમે કહેલું કે, “અમેરિકામાં તે બેનના ઘેર અમારે ત્રણ-ચાર દિવસ રહેવાનું થયેલું; તે દરમ્યાન તેઓ અમને અમારાં પગનાં મોજ પાણ પહેરાવી દેતાં હતાં.” ત્યારે આ વાત વિસ્તારથી કહેવાની રહી ગયેલી તે અહીં કહીએ.

તેમના ઘેર અમે ત્રણ-ચાર દિવસ રોકાયેલા ત્યારે બહાર નતી વખતે અમે મોજ પહેરવાનો પ્રયત્ન કરીએ પાણ પહેરી શકાય નહીં. એ જોઈને તેમના પતિ તેમને ઈશારો કરે એટલે તે બહેન અમને મોજ પહેરાવવા આવે. તેમનો ઉત્સાહ ભંજ ન થઈ જાય માટે થોડો પ્રયત્ન તેમને કરવા દઈએ અને પછી ના પાડી દઈએ. અમે તેમને સમજાવીએ કે “આ મોજ ન એવા પ્રકારના છે કે તમે પહેરાવી નહીં શકો. આ મોજ-પુરાણ પાણ જાણવા નેવું છે.

ત્યાં મોટા મોટા સ્ટોર્સમાં (દુકાનમાં) નઈએ ત્યારે ત્યારે થોડું ફરવાનું કે ઝિભા રહેવાનું થાય ત્યારે પગની પિંડીઓમાં દુખાવો થઈ આવતો, કળતર થઈ આવતું. તે કળતર ન થાય તે માટેના ખાસ પ્રકારનાં મોજ આવે છે તે અમે લાવેલા, જેની કિંમત લગભગ ૩૦ ડોલર હતી. તે ખાસ પ્રકારના સ્ટોરમાં ન મળતા. એવા એક સ્ટોરમાં અમે મોજ લેવા ગયા. અમારી સાથે ને ભાઈ હતા તે બધી વાતચીત

(સ્ટોરવાળા ભાઈ સાથે) અંગ્રેજીમાં જ કરતા. અમે આવા મોજની ખાસ માગણી કરી. તો, દુકાનદાર કહે કે તેના માટે ખાસ ડોક્ટરની ચિઠ્ઠી જોઈએ. અમારી સાથેના ભાઈ તેમને સમજવતા હતા. તેટલામાં જ અંદરની કેબિનમાંથી અમારાથી પણ મોટી ઉંમરના (૩૫-૮૦ વર્ષના) અમેરિકન દાદા બહાર આવ્યા અને અમને તેમની કેબિનમાં બોલાવી ગયા. તેમની ખુશીની સામે જ અમને બેસાડ્યા અને એક નાના ટેબલ પર અમારો પગ મુકાવીને મેજસ્ટેપથી બરાબર માપ્યો. પગની પહોળાઈ-લંબાઈ, પિંડીની જડાઈ વગેરે માપ્યા પછી અમને કહે, “તમારો પગ બધી રીતે નોર્મલ છે. તમારે શા માટે આવા મોજ જોઈએ છે?” અમે કારણ કહ્યું. એટલે તેમણે મોજ કાઢ્યા અને અમને પહેરાવ્યા. મોજ

કેવી યુક્તિથી પહેરવા અને પહેરતી વખતે કેવી સાવધાની રાખવી તે ખૂબ ચોકસાઈથી સમજાવ્યું. તેઓ કહે, “હું જે રીતે શિખવાડું છું તે બરાબર શીખી લ્યો. તેથી બીજી રીતે પહેરવાનો પ્રયત્ન કરશો તો મોજ નહીં પહેરી શકો, અથવા મોજ ફાટી જશે.”

મોજ ખૂબ ટાઈટ હતા. પહેરતી વખતે સાવધાની અને શ્રમની જરૂર પડતી. પણ પહેર્યા પછી પિંડીઓમાં રાહત રહેતી. તેનાથી પગની પિંડીઓ ખૂબ દબાઈને રહેતી તેથી દુઃખાવામાં ખૂબ રાહત રહેતી. તે મોજ હાલમાં પણ અમારી પાસે છે.

આ રીતે ઓમ્બલિયંતીના દિવસે અધૂરી રહેલી વાત આજે પૂરી થઈ. અસ્તુ.

મનુષ્યની મજબૂરી

- યોગભિષ્મ

“મનુષ્યેવ મનુષ્યાણાં, કારણં બંધ મોક્ષયો.”

શાસ્ત્રો ઢોલ પીટીને કહે છે કે બંધ અને મોક્ષનું કારણ મનુષ્યનું મન જ છે. ઈન્દ્રિયોને વશ થયેલું મન બંધનનું અને ઈન્દ્રિયોને વશમાં રાખનારું મન મોક્ષનું કારણ છે. ઈન્દ્રિયોનું જોર ખૂબ છે. ભલભલા મનુષ્યોને ભમાવી દે છે. એ સિવાય પણ મનુષ્ય અનેક ક્રમજોરીઓને આધીન થઈ જાય છે. જાણ્યે-અજાણ્યે આચરેલ ક્રમજોરીઓના કારણે મનુષ્ય સાધ્ય-અસાધ્ય રોગમાં સપડાય છે. નિરોગ રહેવા માટે મનુષ્ય ખૂબ સાવધાન રહે છે, પણ ક્રમજોરીઓનું જોર એટલું બધું છે કે તે તેને જ્ઞાણમાત્રમાં અસાવધાન કરી નાખે છે. પણ ધારો કે કોઈ મનુષ્ય જો કદી અસાવધાન ન થાય તો તે રોગનો ભોગ બને? મનુષ્ય કદી અસાવધાન ન થાય તેવું તો કદી બને નહીં, પરંતુ માની લઈએ કે એમ બને તો? તો પણ બીમારી આવે જ. તે ગુપ્ત સત્યને સારી રીતે સમજીએ -

છ માસથી બંધ રહેલા કબાટને ખોલીએ તો અંદર પુષ્કળ રજોટી ભેગી થયેલી જાણાશે. એટલું જ નહીં પણ કબાટમાં મૂકેલા બોક્ષ માંહેની વસ્તુ પર પણ રજોટી ચોટેલી જાણાશે. તાળા-ચાવીથી બંધ કબાટના બંધ બોક્ષમાં પણ જો રજોટીનું એક પડ જમી જાય તો બહાર પડેલી ખુસ્વી

ચીજવસ્તુઓ પર કેટલી ધૂળ જામે તેની કલ્પના સહેજે થઈ શકે છે. અને વળી જે ચીજ હવાને પોતાની અંદર ખેંચતી હોય તેમાં તો ધૂળ કેટલી પેસે અને તે વસ્તુની દશા કેટલી અને કેવી બેહદ વિકૃત થઈ જાય તેનો તો અંદાજ આવવો પણ મુશ્કેલ છે.

મનુષ્યને ચોવીસ કલાક શ્વાસ-પ્રશ્વાસ લેવા-મૂકવા પડે છે. તો, શ્વાસ લેતી વખતે તેના ફેફસાંમાં કેટલી રજોટી પેસતી હશે?! અત્યારે તો ફેફસાંમાં પેસતી રજોટીની-રજકણોની જ વાત કરી રહ્યા છીએ. રજકણો સિવાય પણ બીજા જે કાંઈ સૂક્ષ્મ, જેરી ગેસ-વાયુઓ ફેફસાંમાં પેસે છે તેની વાત તો બાકી જ છે.

તો, આ રીતે ફેફસાંમાં જમા થયેલા કચરા (વિજાતીય દ્રવ્યો)ને બહાર ફેંકવાનો શરીર જે પ્રયત્ન કરે છે તેને આપણે રોગ કહીએ છીએ! કુદરતે શરીરની રચના જ એવી કરી છે કે તે પોતાની રીતે શરીરમાં ભેગા થયેલા કચરાને બહાર ફેંક્યા જ કરે છે. આ રીતે કચરો બહાર ફેંકવાની ક્રિયા, કુદરત દ્વારા થતો નિરોગ કરવાનો ઉપચાર જ છે. પણ આપણે અજ્ઞાનતાના કારણે તેને જ રોગ સમજી લઈએ છીએ અને તેથી તે કચરો બહાર ન નીકળે તેવા જાત-ભાતના

પ્રયત્નો કરવા મર્યા પડીએ છીએ. એ પ્રયત્નો - એ ઝેરી દવાઓ કયરો કાઢનાર શરીરના અવયવોને અશક્ત કરી નાખે છે. તેથી તે અવયવો અમુક સમય સુધી કયરો બહાર ફેંકી દેવાનું પોતાનું કાર્ય બંધ કરી દે છે. આ સ્થિતિને જ આપણે “રોગ ગયો” કહીએ છીએ. પણ અમુક સમય પછી અશક્ત અવયવો સશક્ત થાય છે અને કયરો બહાર ફેંકવાનું પોતાનું કાર્ય પુનઃ શરૂ કરી દે છે. આપણે અકુદરતી ઉપચારોથી તેને ફરી દબાવી દઈએ છીએ. થોડો સમય આ ચક્ર ચાલે છે એટલે

અવયવો કાયમ માટે અશક્ત થઈ જાય છે, એટલે કયરો બહાર ફેંકી શકતા નથી. તોય કયરાનો બોજ તો વધતો જ જાય છે. એટલે અશક્ત અવયવોનું કાર્ય કરવાનું સંપૂર્ણપણે અટકી જાય છે, જેને આપણે મૃત્યુ કહીએ છીએ.

આમ, મનુષ્યને રોગનો શિકાર બનવું જ પડે છે. આહારવિહાર અને સંયમનિયમ દ્વારા શરીરનું ગમે તેટલું જતન કરીએ તોય બીમારી આવે જ છે. જે વાત મનુષ્યના હાથની જ નથી તે માટે તે મજબૂર છે.

સંસ્કૃતિનો સાદ શા માટે સાંભળવો?

- યોગભિક્ષુ

સૌને સુખ જોઈએ છે, દુઃખ કોઈને જોઈતું નથી. છતાંય મેળવેલું સુખ ચાલ્યું જાય છે અને અદૃશ્ય દુઃખ ઘેરી વળે છે. સુખ અને દુઃખની વ્યાખ્યાઓનો પણ કોઈ પાર નથી.

દૌર્ઘટ્ટિના અભાવે મનુષ્ય ક્ષણિક સુખ મેળવવા માટે વલખાં મારે છે અને મેળવે પણ છે. અને તે ચાલ્યું જતાં - “ધૂણી ધૂણીને રૂપો” - ની જેમ પાછો દુઃખના અગાધ ખારા સમુદ્રમાં!

મનુષ્ય શાન્ત સુખ ઈચ્છે છે. પણ શાન્ત સુખ ક્યાં છે, કેવું છે અને કેવી રીતે મેળવાય છે તેનાથી તે સાવ અજાણ છે. તેથી ક્ષણિક સુખરૂપી મૃગજળ પાછળ આંધળોભીત થઈને દોટ મૂકે છે. ધુમાડાના બાચકા ભરવાથી શું મળે? મહિનાઓ, વર્ષો અને જન્મો સુધી મૃગજળ પાછળ દોડતો જ રહ્યો છતાંય તે, મૃગજળને “મૃગજળ” તરીકે જ જાણી શક્યો!

પતંજલિ મુનિનું સૂત્ર છે કે :-
પરિણામ તાપ સંસ્કાર દુઃખે ગુણ વૃત્તિ
વિરોધાચ્ચ દુઃખમેવ સર્વમ્ વિવેકી નઃ
અર્થતિ વિવેકીજનો માટે તો જગતના તમામ સુખો; પરિણામદુઃખ, તાપદુઃખ અને સંસ્કારદુઃખ એ ત્રણ રીતે દુઃખો જ છે.

આ ત્રણ દુઃખોને સાદા દૃષ્ટાંત દ્વારા અતિ સંક્ષેપમાં

સમજાવે :-

(૧) બગલાની પાંખ જોવું ઊભાવું વસ્ત્ર પહેરવાનું સુખ તો મળ્યું પણ વસ્ત્ર હર ક્ષણે મેલું થઈ રહ્યું છે અને પરિણામે તેને ધોવાનું દુઃખ આવવાનું જ છે. આ યથું પરિણામદુઃખ.

(૨) પ્રાપ્ત સુખને ભોગવવા માટે અને તેનું સંરક્ષણ કરવા માટે એટલી બધી મજબૂરી કરવી પડે છે કે ચૂલા પરની તપેલીમાં ખીચડી ખદખદતી હોય તેવી સ્થિતિ મજબૂરી થાય છે - મજબૂર બેહદ તપી જાય છે. આ યથું તાપદુઃખ.

(૩) એક વખત પોરબંદરનાં ખાજ-ખાજલી ખાધાં એટલે તે પુનઃ ખાવાનું મન થાય છે. ખાવાની ઈચ્છા પૂરી કરવા માટે પ્રયત્ન કરવો જ પડે છે. ખાજ ખાવાથી જે સ્વાદસુખ પ્રાપ્ત થાય છે તેનાથી વાસના બંધાય છે, વાસના સૂક્ષ્મ થઈને સંસ્કારમાં પરિણમે છે. અંતરમાં પડેલા સંસ્કાર ફરીને વાસના જગાડે છે અને વાસનાથી પુનઃ સંસ્કાર બંધાય છે. આમ વાસના અને સંસ્કારનું એક અંખડ ચક્રર ચાલે છે. આ યથું સંસ્કારદુઃખ.

(૪) સત્ય, રજ અને તમ એ ત્રિગુણનું યુદ્ધ તો અંતરમાં ચાલતું જ હોય છે. જે ગુણનું જે સમયે પ્રાધાન્ય હોય ત્યારે તે ગુણને પછાડવા બીજા બે ગુણો ધમપછાડા કરતા જ હોય છે. આ પણ એક પ્રકારનું દુઃખ જ.

શાશ્વત સુખ (આત્મતિક સુખ - મોક્ષ - મુક્તિ - કેવલ્ય) ત્યાં સુધી પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી જીવ જ્ઞાનિક સુખ પાછળ ઢસરડાતો જ રહે છે. જે સુખની પ્રતિક્રિયા દુઃખ ન હોય તે શાશ્વત સુખ - કેવલ્ય કહેવાય.

સંસ્કૃતિનો સાદ શા માટે સાંભળવો? શાશ્વત સુખની પ્રાપ્તિ માટે - “પુનરપિ મરાણમ્ પુનરપિ જનનમ્ પુનરપિ જનનિ જરઠે શયન્મ્” માંથી કાયમી મુક્તિ મેળવવા માટે. જે જે કૃતિઓ શાશ્વત સુખ પ્રાપ્ત કરાવે या પ્રાપ્ત કરાવવામાં સહાયક થાય તે બધી સંસ્કૃતિ, બીજી બધી વિકૃતિ. વિકૃતિઓ દ્વારા કમમુક્તિ અને સંસ્કૃતિ દ્વારા સઘમુક્તિ.

સંસ્કૃતિનો સાદ સાંભળવો એટલે સંસ્કૃતિની રક્ષા કરવી અને સંસ્કૃતિની રક્ષા કેવલ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે કરવાની છે.

સંસ્કૃતિનો સાદ સાંભળશે કોણ? જેમને શાશ્વત સુખ જોઈતું હશે તે સંસ્કૃતિનો સાદ સાંભળશે; તેને મુક્તિ સિવાય બીજું કંઈ જ ન ખપે.

સંસ્કૃતિનો સાદ સાંભળવો એટલે શું? એટલે જ્ઞાનિક સુખ અને શાશ્વત સુખના તદ્દાવતને અને મૂલ્યને સમજવાં અને અન્યોને સમજાવવાં. મૂલ્ય સમજીને તે પ્રમાણે જીવનને ઢાળવાનો પ્રયત્ન કરવો, રોમેરોમમાંથી પ્રમાદ-આળસને ખંખેરી નાખીને શાશ્વત સુખ પ્રાપ્ત કરવાના પ્રયત્નોમાં ધીર-ગંભીર-મક્કમ પગલે આગળ વસવું.

સંસ્કૃતિનો સાદ સાંભળશે કોણ? નું મુખ્ય અને મૂલ્યવાન પાસું નમ્રપાણે ઉપર રજૂ થયું, તેનાં ગોણ પાસાંનો તો કોઈ પાર નથી.

આરોગ્ય

- યોગભિશુ

ગેસ-વાયુમાં રાહત: આઠ-સોળ-બત્રીસથી

જમ્યા પછી સો-સવા સો પગલાં મધ્યમ ગતિથી ચાલવું. પછી પથારીમાં ચત્તા સૂવું. આઠ શ્વાસ પૂરા થાય ત્યાં સુધી ચત્તા સૂવું. પછી જમણા પડખે સૂવું. સોળ શ્વાસ પૂરા થાય ત્યાં સુધી જમણા પડખે સૂવું. પછી ડાબા પડખે સૂવું. બત્રીસ શ્વાસ પૂરા થાય ત્યાં સુધી ડાબા પડખે સૂવું. આવી એક, બે કે ત્રણ આવૃત્તિ કરવી. આથી અપાનવાયુ મળદ્વાર તરફ ગતિ કરે છે અને ત્યાંથી છૂટે પાણ છે. તેથી વાયુની તકલીફમાં રાહત અનુભવાય છે. આ વિધિનું નામ આઠ-સોળ-બત્રીસ.

તળેલું કોલસા બરાબર

તળેલી વાનગીઓ સ્વાદમાં તો ખૂબ ફરસી-સ્વાદિષ્ટ લાગે છે અને તેથી ખવાઈ જાય છે પણ ખૂબ વધારે. પરંતુ તેમાં પોષણ બિલકુલ નથી હોતું. તળેલી વાનગી એટલે મૂળ વસ્તુના કોલસા માત્ર. જે તળેલી વાનગીઓ પેટમાં પથરાવીએ છીએ તે બધી હોજરીને ભાર માત્ર છે. તે બધા

કોલસા બહાર ફેંકી દેવા માટે શરીરને ખૂબ શ્રમ કરવો પડે છે. તેમાં પોષક તત્ત્વો નહીં હોવાના કારણે જમતાં હોવા છતાંય લંઘન કરવા બરાબર જ છે. આ લાંબા સમયનાં લંઘનોથી શરીર ક્ષીણ થઈને રોગોમાં સપડાઈ જાય છે. તળેલી ચીજો ખાવાની સદંતર બંધ કરી દેવાથી પચાસ ટકા રોગોથી બચી જવાય છે. પશુ-પક્ષીઓ અને આદિવાસીઓને તળેલું ખાવામાં નહીં આવવાથી તેઓ અનાયાસે જ ઘણા રોગોથી બચી જાય છે. સ્વાદ માત્ર આદતમાં અને ભૂખમાં રહેલો છે. તળેલી ચીજો - તળેલાં બી વાવવાથી ઊંચી નથી શકતાં તે તેના નિઃસત્ત્વપાણાની-પોષણહીનપાણાની સાબિતી છે.

નાડી શાંત કરવા શવાસન સાથે લાંબા શ્વાસ-પ્રશ્વાસ

ક્યારેય પણ નાડી એકદમ અનિયમિત થઈ જાય કે તેનો વેગ વધી જાય ત્યારે તેને શાંત કરવા માટે દશ-પંદર મિનિટ શવાસન કરીને લાંબા શ્વાસ-પ્રશ્વાસ કરવા. આ રીતે શવાસન સાથે લાંબા શ્વાસ-પ્રશ્વાસ કરવાથી નાડી ધીમે ધીમે નિયમિત થતી જાય છે, તેની ગતિ સપ્રમાણ થતી જાય છે.

બેસર ટાઈપસેટીંગ:- જનકી ગ્રાહીકસ એન્ડ સ્કીન પ્રિન્ટીંગ, ૧૦, ત્રિવેણી પાર્ક સોસાયટી, રત્નાપાર્ક, અમદાવાદ-૬૧. ફોન :- ૭૪૫૪૬૯૯

એપ્રિલ - ૨૦૦૧

श्रीश्वर का बोधक (नाम) प्रणव/ओम् है।

(समाधिपद के श्रुतों का भाषानुवाद)

- (२४) बलेश, कर्म, कर्मफल और वासना जिसमें नहीं है ऐसा पुरुषविशेष/चेतनविशेष श्रीश्वर है।
- (२५) श्रीश्वर संपूर्ण सर्वज्ञ है।
- (२६) श्रीश्वर पूर्वकाल के गुरुओं के भी गुरु है और काल की मर्यादा से (जन्म-मृत्यु से) पर है।
- (२७) श्रीश्वर का नाम प्रणव/ओम् है।
- (२८) अर्थ के चिन्तन सहित ओम् का जप करना।
- (२९) चिन्तन सहित जप करने से अन्तरायों का अभाव और आत्मसाक्षात्कार होता है।

ज्ञानिग्रन्थान् ओम् परिवार, १/३, पत्तिवडनगर, नारणपुरा, अहमदाबाद-३८० ०१३।

● द्रष्टव्य उद्देश्य :-

(१) सर्वव्यापक परम सूक्ष्म चेतन तत्त्व के जेजुं नाम प्रणव (ओम्-ॐ) छे तेनी प्रतीति जहुजनसमाजने कराववा प्रयत्न करवो. (२) 'योग' जो प्रचार, प्रसार अने संशोधन करवा प्रयत्न करवो. (३) समाजजुं नैतिक धोरण ठियुं लाववा माटे आध्यात्मिक ज्ञानजो साहित्य द्वारा प्रचार अने प्रसार करवानो प्रयत्न करवो. (४) आ उपर्रांत 'जहुजनहिताय-जहुजनसुखाय'ने लगतां कार्यो जेवां के केजवणी, तनीनी सारवाट वगेरे करवा माटे प्रयत्न करवो.

PRINTED BOOK
Registrar of News Papers of India under Regd.No.48770/90
L-5/131/OTY./34/90-91
To,

આદ્યસંસ્થાપક તથા આધ્યાત્મિક વંશી
પ.પૂ. ગુરુદેવ શ્રી યોગભિક્ષુજી

PRINTED & PUBLISHED BY :-

Dr. S. S. Bhikshu for

AUMGURU PREMSAMARPANDHYANBHIKSHU PARIVAR TRUST

3/B, Paliadnagar Society, Naranpura, Ahmedabad - 380 013.

Printed at : Shree Graphics, Navrangpura, Ahmedabad.

Hon. Editor : Naishadh Vyas

(Reg. No. E/4416 Date 11-5-81)

I.T.E.U. 80-G (5) No. H.O. -III 33-16395-96 up to March-2000

લવાજમ દર :-

વાર્ષિક સભ્ય (ભારતમાં) ...રૂા. ૨૦-૦૦
આજીવન સભ્ય(ભારતમાં) ...રૂા. ૨૫૦-૦૦
વાર્ષિક સભ્ય (પરદેશમાં) ...૧૨ \$
આજીવન સભ્ય(પરદેશમાં)...૧૦૧ \$

લવાજમ મોકલવાનું તથા
“રૂતબભરા”ને લગતો પત્રવ્યવહાર
કરવાનું સ્થળ :-

(૧) ડૉ. સોમાભાઈ એ. પટેલ

૩/બ, પલિયડનગર
સેન્ટ ગ્રેવિયર્સ હાઈસ્કૂલ રોડ,
નારણપુરા, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૩.

(૨) નૈષઘભાઈ સી. વ્યાસ

“સ્વામ્રથ”,
૩, ગંગાધર સોસાયટી,
રામબાગ પાછળ, મણીનગર,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૮.

સૂચના :-

(૧) લવાજમ ચેક દ્વારા અથવા મનીઓર્ડર
દ્વારા “ઓ. પ્રે. પ. ટ્રસ્ટ”ના નામે
મોકલવું. સાથે આપનું પૂરું નામ,
સરનામું શુદ્ધ અક્ષરોમાં લખી
મોકલવું.

(૨) જે સભ્યનાં રહેઠાણનાં સ્થળ
બદલાયાં હોય તેમણે તેમના નવા
રહેઠાણનું પૂરું સરનામું લખી મોકલવું
જેથી વ્યવસ્થાપકોને અંક મોકલવામાં
સરળતા રહે.

પ.પૂ. ગુરુદેવ શ્રી યોગભિક્ષુજી
સાથેના સંસ્મરણો તથા પ્રેરક
પ્રસંગો આવકાર્ય છે.